

POVIJESNI PREGLED

Senj je grad čija povijesna nit neprekinuto teče od prapovijesti do danas, što dokazuje bogata izvorna arheološka građa iz raznih povijesnih razdoblja. Zahvaljujući svom prirodnom zemljopisno-prometnom položaju Senj postaje značajna luka šireg kontinentalnog zaleđa zbog čega je bio predodređen da postane prometno, trgovačko, životno i kulturno središte svojeg šireg područja.

Povijest Senja seže u daleku prošlost. Zasigurno je bio predilirsko i ilirsko naselje, zatim je postao antički grad Senia, nakon koje se spominje pod različitim imenima: SIGNIA, SIGNA, SCEV, SCEN, SCEINGNIA, SCENYA, SENNIA, SENIA, SEGNA, ZENNYA, SCENIA, SEGNA, SEN, SCEGNIA.

Dolaskom Hrvata u Senj, u sklopu seobe naroda na ruševinama antičke Senije Hrvati će sagraditi srednjovjekovan hrvatski grad Senj, vrlo važan za hrvatsku povijest i kulturu.

U prapovijesno doba područje Senja naseljavaju ilirska plemena. Dokaz tome je gradinski tip naselja utvrđen na povišenim i zaštićenim mjestima udaljenim od mora.

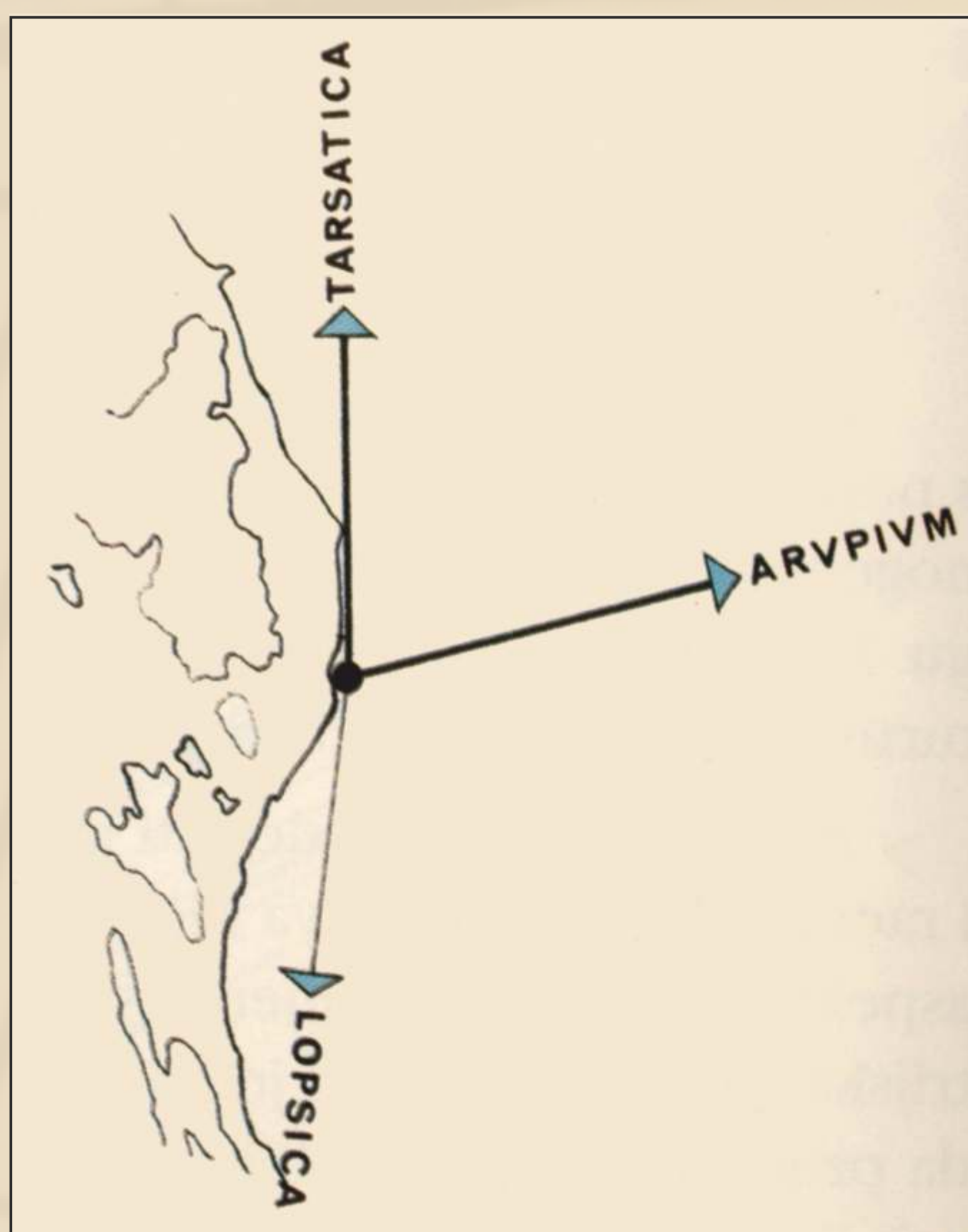
Senija je kroz svoju povijest stoljećima bila glavna luka i idealna polazišna točka za put u unutrašnjost preko prijevoja Vratnik, kako Japoda tako i Liburna, zatim Rimljana i naposljetku Hrvata.

Poznato je da je Senj igrao važnu ulogu u konačnom rimskom pokoravanju Ilirika. Izbor Senije za polaznu točku u pohodu Oktavijana protiv Japoda od 35.-33. godine prije Krista je u značaju senjske luke kao i u postojanju najbližeg prirodnog pravca za put u unutrašnjost. Ovim događajem liburnska obala i japodska unutrašnjost ulaze u svjetsku povijest.

Uspostavom rimske vlasti osnovana je provincija Dalmacija u koju ulazi teritorij Liburna a time Hrvatsko primorje i Velebitsko podgorje sa naseljima Senia (Senj), Lopsica (Sveti Juraj), Ortopla ili Ortoplina (Stinica), Vegia ili Bigi (Karlobag), Argiruntum (Starigrad Paklenica). Njen značaj uočili su prastari stanovnici njenog područja kada su na brdu Kuk iznad grada i naglašenog dubokog morskog zaljeva podigli svoju utvrđenu gradinu, koja je imala onu funkciju koju će kasnije vršiti na tom području tj. u njenom podnožju utemeljen grad antička Senia, što se nastavilo do današnjih dana.

Antički pisci (Pseudoskilak, Apijan, Klaudije Ptolomeju...) svojim povijesnim i zemljopisnim djelima prilikom opisivanja istočne jadranske obale nisu izostavili Senj i njegovu okolicu. Oni navode niz antičkih naselja ispod Velebita. Uz morsku obalu spomenuta naselja su: Atteinites (Senia), Aloupsoi (Sveti Juraj), Olsoi (Stinica), Pedetai (Karlobag), Argyruntum (Starigrad Paklenica).

U antičkim itinererima (putopisima) i na kartama rimskih cesta navedena su i ucrtana naselja ispod Velebita uz morsku obalu. Najpoznatiji itinerer je Tabula Peutingeriana - crtani itinerer nazvana po Konradu Peutingeru njemačkom humanistu iz 16. st.



Senia, mjesto odvajanja glavne ceste prema unutrašnjosti, M. Suić, 2003. g.

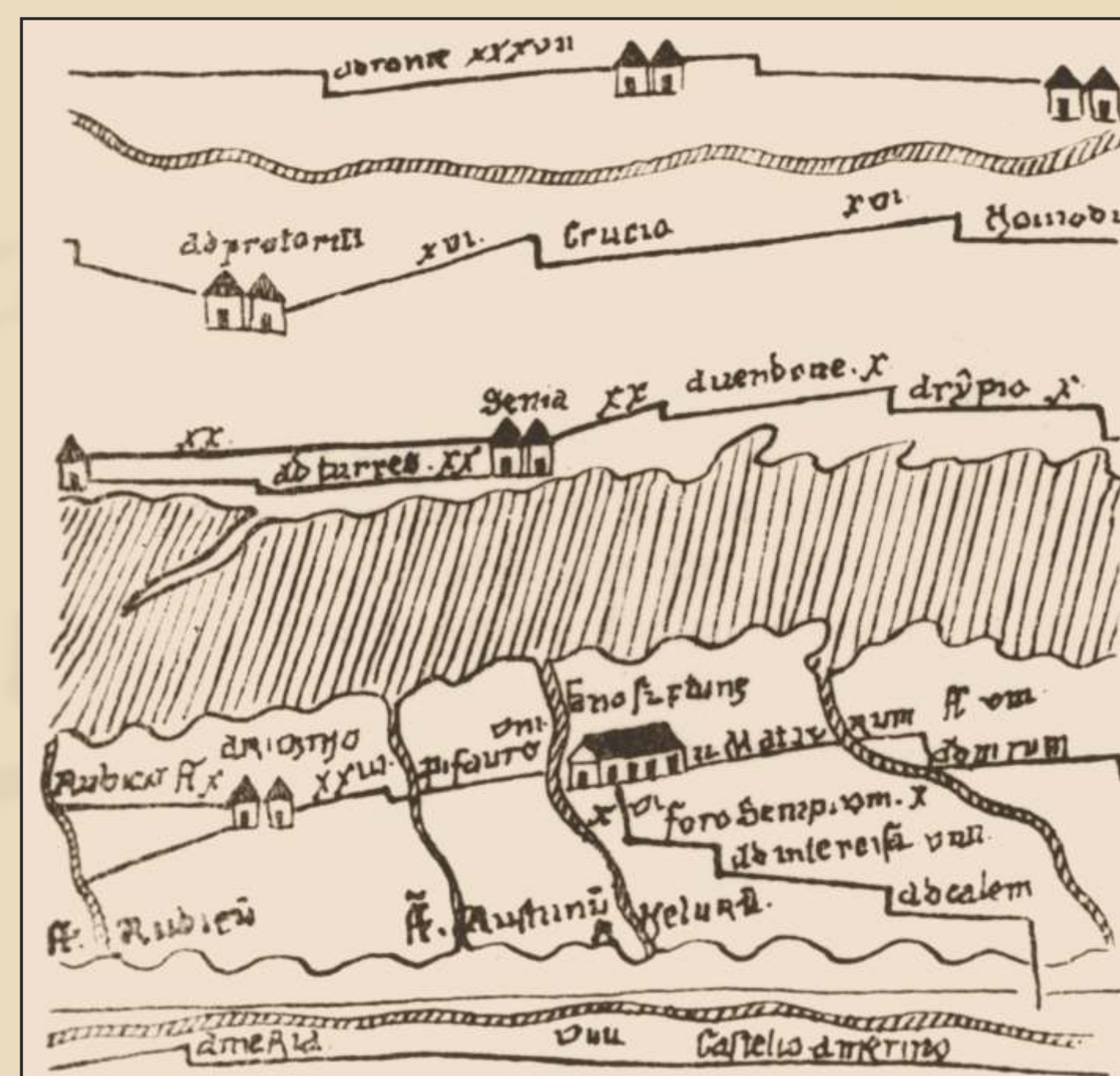
Na temelju materijalnih dokaza možemo zaključiti da je Senj neko vrijeme intenzivno živio gospodarski, duhovno, kulturno, politički i u kasnoj antici, što će prekinuti Seoba naroda u okviru koje će na obale Jadrana stići Hrvati.

Buduća arheološka istraživanja trebala bi potvrditi pretpostavke po kojima je kasnoantička Senia bila sjedište potpune afirmacije kršćanstva kao državne vjere, te da je bila vrlo rano sjedište biskupije (2. st) i prvog poznatog biskupa Laurencija. Vrijeme koje dolazi je vrijeme nestabilnosti i gospodarske, političke i duhovne krize. Zbog velikih problema u Senju, izazvanih seobom barbarskih plemena, uz ostale institucije antičkog društva vjerojatno nestaje i biskupija.

Naježda barbara s Istoka ugrozit će cvatući grad. Senia je cilj osvajača zbog svog prometnog i zemljopisnog položaja, što će biti uvod u gospodarsku krizu 4. - 5. st. Tijekom 5. i 6. st. u okviru Seobe naroda s istoka prodiru razna barbarska plemena koja nasilno prekidaju normalan život grada. Grad će biti izložen rušenju, paljenju i pljačkanju, što se potvrdilo na terenu i arheološkim istraživanjima na antičkim lokalitetima gdje su pronađeni ostaci gareži i rušenja. U tom uništenju vjerojatno su sudjelovali zapadni Goti (Vizigoti).

Iako je do samog kraja Carstva u Senju bila rimska vlast, ona nije mogla zaustaviti stagnaciju i propadanje grada. Propašću Rimskog Carstva čitava provincija Dalmacija, a vjerojatno i Senj dolaze pod vlast istočnih Gota (Ostrogota). Senj još uvijek egzistira kao grad, ali ne onog značaja kao u vrijeme rimske uprave. Nakon vlasti Ostrogota Senj potpada pod bizantsku provincijalnu vlast koja će ubrzo biti ugrožena novom provalom barbara.

U 6. i 7. st. dolazi do početka napada avaro-slavenskih plemena, posljedica kojih je propast bizantske vlasti i njezina upravnog sustava u Senju. To je vrijeme kada je konačno srušena antička Senija, na čijim će ruševinama Hrvati izgraditi srednjovjekovni, odnosno današnji Senj. U okviru slavenske seobe na području Senja je uslijedio dolazak Hrvata jer je Senj smješten na prometnom središtu rimskih cesta kuda se kretala trgovina, vojska i sav promet iz unutrašnjosti prema moru u dijelu sjeveroistočne jadranske obale. To je već vrijeme kada hrvatska država zauzima važno mjesto. Značaj Senja raste početkom 12. st., kada se središte hrvatske države pomiče prema sjeveru. Senj postaje najbliža luka koja morskim putem povezuje nova politička, gospodarska i kulturna središta sa zapadom, zbog čega važnost grada raste u srednjovjekovnoj hrvatskoj povijesti.



Senia na Tabuli Peutingeriani, M. Šašel Kos, 2005. g.

Senia je ležala na važnoj cesti koja je polazeći od Akvileje preko Tergeste (Trsta) i Tarsatike (Trstata) vodila jednim krakom u unutrašnjost (Siscia), a drugim na jug u Dalmaciju što je utjecalo na njen gospodarski i kulturni razvoj.

Trgovačka važnost antičke Senije ogleda se u postojanju carinskog ureda (publicum portorium) za Ilirik u dr. polovini 2. st. u kojem se naplaćivala uvozna dažbina (partorium) na robu iz Senije što također potvrđuju dva natpisa pronađena u mjestu Vratnik 15 km udaljenom od Senja. Postojanjem carinskog ureda Senia je bila u istom rangu s Pulom, Trstom i Akvilejom.

Specifičnost antičke Senije ogleda se i u vjerskom pogledu, u štovanju orijentalnih kultova: Kibebe (velike božice Magnae Mater), zatim kult istočnoga boga Mitre, sunčane životne snage koji je bio omiljen u 2 st. Arheološki nalazi potvrđuju i postojanje kulta Serapisa u Seniji. Osim toga njegovao se i oficijelni carski kult u svezi s kojim se u natpisima spominje Augustales, tj. svećenici štovatelji kulta cara Augusta.

Na temelju epigrafske građe možemo utvrditi da je Senj imao svoju kuriju u kojoj je zasjedalo gradsko vijeće.

Tijekom 3. st. nastavilo se razdoblje uspona i prosperiteta Senije, posebice što je to vrijeme velikog dostojanstvenika i namjesnika čitave provincije Dalmacije Lucija Domicija Galikana Papinijana (239. - 241. g.).

Jedinstveni i zanimljivi su nadgrobni natpisi koji spominju orijentalce pronađeni na području Senja od kojih je jedan isklesan grčkim slovima i latinskim tekstom. Natpis spominje židova Aurelija Dionizija iz Tiberijade (2. st.).

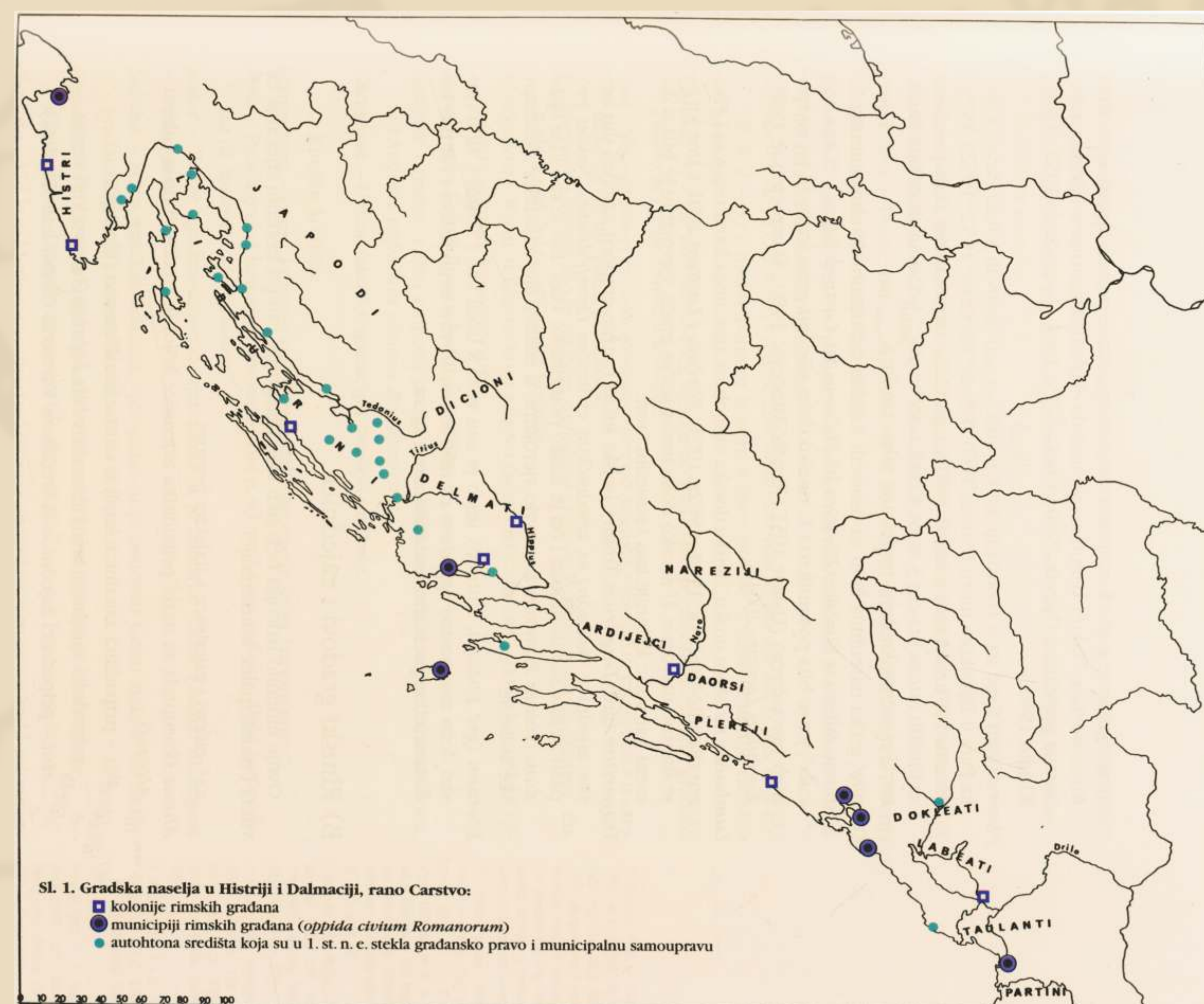
Drugi grčki natpis spominje Marka Klaudija Markijana, sina Marka Klaudija Stratomika Nikomedejca (2. st.). Orijentalac je bio i Sarmentius Geminus koji je egipatskom bogu Serapisu posvetio kip s natpisom na kamenoj bazi.

U lapidariju se nalaze i dva ulomka votivnih natpisa posvećenih Magni Mater "Velikoj majci bogova" (2. st.). Jedan od najstarijih nadgrobni natpisa u lapidariju Muzeja je onaj koji spominje Kalpurnia Maksima, a koji se datira na početak 1. st.

Značajan nadgrobni natpis uklesan je na liburnskom cipusu koji se za sada smatra najsjevernijim pronađenim spomenikom karakterističnim za liburnsko područje (1. st.). Natpis sa spomenom senjskog puka (plebs Seniensium) je također vrlo značajan.

Zasigurno je za sada jedini pronađeni veteranski natpis na spomeniku u Senju podignutom Valeriju Valerijanu veteranu XIV. rimske legije Gemine (2. st.). Natpis doprinosi upotpunjavanju slike o sastavu stanovništva antičke Senije. Da je Senija sredinom 1. st. stekla municipalni status, vidljivo je na temelju arheoloških podataka i izvora (Plinije NH 139. - 141.). Značajan spomenik je terminacijski natpis iz okolice Jablanca koji spominje Publija Kornelija Dolabelu (1. st.).

Najveći dio arheološke građe koja se nalazi u lapidariju Muzeja datiramo u razdoblje 2. - 4. st.



Gradska naselja u najranijem Rimskom Carstvu na području Istre i Dalmacije, M. Suić, 2003. g.

